

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Krakowie

LKR-4101-18-02/2012

P/12/107

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Krakowie

ul. Łobzowska 67, 30-038 Kraków

T +48 12 342 34 00, F +48 12 342 34 44

lkr@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/12/107 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie przez administrację publiczną
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Krakowie
Kontroler	Barbara Guga, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 83754 z dnia 27 września 2012 r. (dowód: akta kontroli str. 1 – 2)
Jednostka kontrolowana	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 34 – 600 Limanowa, ul. Józefa Marka 9 (zwane dalej Centrum lub PCPR)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Monika Nawalaniec, Dyrektor (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie¹, mimo stwierdzonej nieprawidłowości, działalność kontrolowanej jednostki w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Uzasadnienie oceny ogólnej

W kontrolowanym okresie, tj. w latach 2010 – 2012 (I półrocze) Centrum właściwie wywiązywało się z realizacji zadań objętych kontrolą. Funkcjonujący w powiecie limanowskim system przeciwdziałania przemocy w rodzinie zapewniał możliwość skutecznego wykonywania zadań mających na celu udzielenie wsparcia moralnego, interwencji, edukacji najbliższego otoczenia oraz mobilizowania instytucji pomocowych na rzecz ofiar przemocy. W wyniku skoordynowanych działań podejmowanych z innymi organami i instytucjami wzrosła liczba objętych pomocą ofiar przemocy w rodzinie.

Stosownie do dyspozycji art. 6 ust. 3 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie², PCPR realizowało Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2009 – 2014, którego cele były zgodne z celami przyjętymi w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zgodnie z obowiązkiem wynikającym z art. 6 ust. 4 pkt 2 tej ustawy przyjęty został również do realizacji Program korekcyjno- edukacyjny dla sprawców przemocy.

Ponadto, współpracując z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Krakowie, w latach 2005 – 2010, Centrum realizowało program „Przeciw przemocy” polegający m.in. na budowaniu lokalnych koalicji, które po zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³ przekształciły się w zespoły interdyscyplinarne.

Stosownie do dyspozycji art. 6 ust. 3 pkt 3 – 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, osoby dotknięte przemocą miały zapewnione schronienie oraz usługi psychologiczno-terapeutyczne, socjalne i prawne.

Stwierdzona nieprawidłowość, dotyczyła błędnej kwalifikacji wydatków, niezgodnej z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia Ministra Finansów, w sprawie szczegółowej

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3 – stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna.

² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.) – zwana dalej ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

³ Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 125, poz. 842).

klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów⁴ i nie miała wpływu na wykonywanie zadań w zakresie objętym kontrolą.

NIK zwraca jednak uwagę, iż integralną częścią całego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełnieniem różnych form pomocy miał być Program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy. Próby uruchomienia tego Programu, w którym udział jest dobrowolny, zakończyły się jednak niepowodzeniem. Potencjalni jego uczestnicy nie wyrażali zgody, a sądy nie zobowiązywały sprawców przemocy do uczestniczenia w takim programie (np. jako warunek zawieszenia kary pozbawienia wolności).

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Organizacja wykonywania zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym współpraca z innymi instytucjami

Opis stanu
faktycznego

Liczbę mieszkańców powiatu limanowskiego oraz liczbę ofiar przemocy w rodzinie korzystających z pomocy PCPR⁵ w latach 2010 – 2012 (I półrocze) przedstawia zestawienie:

Lp	Wyszczególnienie	I półrocze 2010 r.	2010 r.	I półrocze 2011 r.	2011 r.	I półrocze 2012 r.
1	Liczba mieszkańców ogółem (w tysiącach)	125	125	127	127	127
2	Liczba osób – ofiar przemocy w rodzinie korzystających z pomocy*	6	6	3	4	36

* W latach 2010 – 2011 w sprawozdaniach MPiPS-03 nie ujmowano osób korzystających z poradnictwa prawnego, psychologicznego, socjalnego, rodzinnego i pedagogicznego, co wykazano w 2012 r.

(dowód: akta kontroli str. 6 – 64)

1.1. Zasady organizacji pracy PCPR w zakresie realizacji zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Zasady organizacji pracy Centrum, w tym związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, były uregulowane w Statucie⁶ oraz Regulaminie Organizacyjnym⁷. W Regulaminie zapisano, że jednym z zadań Centrum jest zapewnienie hostelu, specjalistycznej pomocy, wsparcia ofiarom przemocy domowej oraz opracowywanie programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców tej przemocy. W § 13 Regulaminu zapisano, że do zadań wieloosobowego stanowiska pracy socjalnej i poradnictwa należy w szczególności:

- opracowywanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- opracowywanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- organizowanie poradnictwa rodzinnego, socjalnego, zawodowego, psychologicznego i prawnego, w tym dla rodzin naturalnych i zastępczych oraz ofiar przemocy w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 65 – 73)

⁴Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. Nr 235, poz. 1546 ze zm.).

⁵Wg danych wykazanych w sprawozdaniach MPiPS-03.

⁶Uchwała nr XIII/150/12 Rady powiatu Limanowskiego z dnia 29 marca 2012 r.

⁷Uchwała nr 546/12 Zarządu powiatu Limanowskiego z dnia 2 lipca 2012 r.

Według stanu na 1 października 2012 r. Centrum zatrudniało 13 pracowników, z czego dwóm osobom powierzono m.in. obowiązki związane z realizacją zadań dotyczących przemocy w rodzinie. Wszyscy pracownicy posiadali kwalifikacje określone w art. 116 ustawy o pomocy społecznej⁸.

(dowód: akta kontroli str. 74 – 86)

W toku kontroli, Dyrektor oraz dwóch pracowników PCPR wypowiedziało się co do skuteczności działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w ramach obowiązujących uregulowań prawnych, barier występujących w związku ze zwalczaniem przemocy w rodzinie oraz jej zapobieganiu.

(dowód: akta kontroli str. 260 – 274)

1.2. Tryb, procedury i zakres współpracy Centrum z innymi instytucjami w zakresie objętym kontrolą

Zasady współpracy PCPR z innymi instytucjami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie były uregulowane porozumieniami na szczeblu lokalnym.

W latach 2010 – 2012 PCPR współpracowało z instytucjami i organizacjami zobowiązanymi do działań w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym m.in. z: Komendą Powiatową Policji w Limanowej (KPP), ośrodkami pomocy społecznej (OPS), gminnymi i miejskimi Komisjami Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Sądem Rejonowym (SR) i Zespołem Kuratorów Zawodowych w Limanowej, szkołami oraz z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Limanowej. Współpraca ta polegała m.in. na organizowaniu szkoleń, konferencji i sympozjów oraz interwencjach w sprawach indywidualnych.

W ramach podpisanej umowy na świadczenie usług hostelowych i specjalistycznej pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie, PCPR współpracowało z Sądeckim Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej (SOIK).

W latach 2005 – 2010, PCPR uczestniczyło w realizacji programu „Przeciw przemocy. Budowanie lokalnych koalicji – interwencje w przemocy domowej”. Program ten nadzorował Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie. Celem projektu było poszerzenie poziomu wiedzy na temat przemocy domowej, zwiększenie społecznego zaangażowania w sprawy przeciwdziałania przemocy oraz przede wszystkim tworzenie lokalnych zespołów interdyscyplinarnych skupiających specjalistów z różnych dziedzin zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Zespoły takie rozpoczęły pracę w każdej z gmin powiatu limanowskiego. Składały się one głównie z takich specjalistów jak: pracownicy socjalni, pielęgniarki środowiskowe, pedagodzy szkolni, dzielnicowi. Na ich czele stali liderzy gminni. Natomiast na szczeblu powiatu funkcjonował zespół powiatowy składający się z koordynatora powiatowego, wszystkich liderów gminnych oraz prawnika, psychologa i przełożonej pielęgniarek w Szpitalu Powiatowym. Formy pomocy udzielane przez zespoły to: bezpłatne porady i konsultacje prawne, psychologiczne, pedagogiczne i socjalne.

(dowód: akta kontroli str. 91, 213 – 214, 275 – 276)

Dyrektor Centrum – wysoko oceniła współpracę z Wydziałem Prewencji KPP, natomiast – jej zdaniem – nie udało się nawiązać zadowalającej współpracy z SR i Prokuraturą w Limanowej.

(dowód: akta kontroli str. 275 – 276)

1.3. Planowanie środków na zadania związane z przemocą w rodzinie

W budżecie PCPR na lata 2010, 2011 i 2012 nie wyodrębniono kosztów realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar tej przemocy oraz innych programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy. W uchwałach budżetowych na lata 2010, 2011 i 2012 nie planowano wydatków w rozdziale 85205 „Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”

⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 ze zm.).

PCPR w okresie 2010 – 2012 (do 30.09) nie ubiegało się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa na realizację ww. zadań, ani nie występowało do innych instytucji lub organizacji o wsparcie realizacji tych programów.

(dowód: akta kontroli str. 90 – 91, 93 – 130)

Wydatki planowane i wykonane w latach 2010 – 2012 (do 30.09.) w zakresie realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przedstawia tabela (dowód: akta kontroli str. 129 – 130):

(w zł)

Zadanie/ źródło finansowania/ Rozdział	§	2010		2011		2012	
		Plan Uchwała budżetowa	Wykonanie	Plan Uchwała budżetowa	Wykonanie	Plan Uchwała budżetowa	Wykonanie (stan na 30.09.)
Poradnictwo prawne (środki własne, budżet PCPR) 85218	4300	4800	3600	4800	4800	6000	4000
Poradnictwo psychologiczne (środki własne, budżet PCPR) 85218	4300	4800	0,00	4800	4800	6000	4000
Szkolenia/konferencje /seminaria (środki własne, budżet PCPR) 85218	4170	0	700**	0	300***	0	0
	4300*	1000	0,00	760	0,00	800	0
	4210*	2000	219,64	2000	106,24	2000	71,60
SOIK (umowa na świadczenie usług) Budżet Starostwa Powiatowego (dotacja dla SOIK) 85220	2320	1500	1200	1500	1400	500	1400

* wykazane planowane środki w ramach tych paragrafów przeznaczone na realizację wszystkich szkoleń realizowanych przez PCPR, w tym na szkolenia związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

** wykazana kwota dotyczy konferencji „Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”.

*** wykazana kwota dotyczy szkolenia „Kryzys w rodzinie – zapobieganie zdarzeniom traumatycznym. Współdziałanie w promowaniu trzeźwości na terenie powiatu limanowskiego, którego tematyka częściowo wiązała się z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

W latach 2011 i 2012 zgłaszane potrzeby w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w planie budżetu były uwzględniane. W 2010 r. – jak oświadczyła Dyrektor PCPR - uchwała budżetowa opiewała na niższą kwotę niż projekt budżetu przedstawiony przez Centrum, stąd nie zrealizowano planowanego poradnictwa psychologicznego.

(dowód: akta kontroli, str. 129 – 130)

Art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o finansach publicznych⁹ stanowi m.in., że dochody publiczne, wydatki publiczne i przychody, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 5 oraz środki, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 tej ustawy, klasyfikuje się według działów i rozdziałów. Według rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów¹⁰, zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy klasyfikować w rozdziale 85205. W odpowiedzi na pytanie, dlaczego planowane środki na realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie były klasyfikowane w rozdziale 85218 – „Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie”, a nie w rozdziale 85205 – „Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”, Dyrektor PCPR wyjaśniła, że planowanie i wydatkowanie środków na działania: poradnictwo prawne i psychologiczne oraz szkolenia/seminaria/konferencje w rozdziale 85218 wynika

⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 ze zm.).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. Nr 235, poz. 1546 ze zm.) – zwane dalej rozporządzeniem w sprawie szczegółowej klasyfikacji.

z powiązań z zadaniami realizowanymi w ramach ustawy o pomocy społecznej. Zadanie pn. „*prowadzenie specjalistycznego poradnictwa*” zapisane jest w art. 19 ustawy o pomocy społecznej. Szkolenia/seminaria/konferencje realizowane w ramach opracowywanych programów na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie również wynikają z zapisu ustawy o pomocy społecznej, która mówi, że do zadań własnych powiatu należy szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu.

(dowód: akta kontroli, str. 324 – 325)

Z przedłożonych umów, zawartych w kontrolowanym okresie przez PCPR na świadczenie obsługi prawnej, wynika że ta usługa związana była ściśle z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie (udzielanie porad prawnych osobom dotkniętym przemocą).

(dowód: akta kontroli, str. 330 – 335)

Przedmiotem umów zawartych przez PCPR na świadczenia konsultacji psychologicznej (dotyczy umów na rok 2011 i 2012) było udzielanie konsultacji psychologicznych mieszkańcom Powiatu Limanowskiego kierowanym przez PCPR.

(dowód: akta kontroli, str. 326 – 329)

Dyrektor PCPR, w odpowiedzi na pytanie, w jakich sytuacjach Centrum kieruje klientów na konsultacje psychologiczne oraz czy jest jej znana liczba osób, którym udzielono konsultacji psychologicznej w 2011 r. oraz do 30 czerwca 2012 r. wyjaśniła, że na konsultacje psychologiczne kierowane są osoby w zależności od potrzeb. Do Centrum zgłaszają się, prosząc o konsultację z psychologiem, klienci którzy znajdują się w sytuacji stwierdzenia przemocy w rodzinie ale także ci, którzy borykają się z problemami wychowawczymi, rodzinnymi czy osobistymi (depresja itp.). W roku 2011 z porad psychologa korzystały również rodziny zastępcze z terenu powiatu. W 2011 r. nie była prowadzona ewidencja udzielanych porad. Natomiast w 2012 r. ewidencję prowadzi zatrudniony w ramach umowy zlecenia psycholog. Z informacji uzyskanej od psychologa wynika, że w roku 2011 z jego pomocy skorzystało ok. 25 osób, w tym 10 osób w zakresie przemocy w rodzinie (40% konsultowanych osób). Natomiast w pierwszej połowie 2012 roku udzielono 20 porad 15 osobom, w tym 11 osobom w zakresie przemocy w rodzinie – 73,33% konsultowanych osób. Do końca września 2012 r. udzielono 29 porad 23 osobom w tym 15 osobom w zakresie przemocy w rodzinie – 65,22% konsultowanych osób. Zdaniem Dyrektora PCPR, na podstawie wyżej przedstawionych wyliczeń możliwe jest obliczenie procentu wypłacanego psychologowi wynagrodzenia, które przypada na konsultacje związane z przemocą w rodzinie.

(dowód: akta kontroli, str. 336 – 337)

Oprócz działań przedstawionych w tabeli – jak oświadczyła Dyrektorka PCPR – pracownicy Centrum prowadzą poradnictwo pedagogiczne, rodzinne i socjalne. Na organizowane szkolenia bezpłatnie użyczane są sale konferencyjne Starostwa Powiatowego w Limanowej. W ramach własnych środków PCPR, pracownicy przygotowują i udostępniają ulotki informacyjne dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Pracownicy Centrum prowadzą również nieodpłatne szkolenia lub pogadanki na rzecz innych instytucji, a pracownicy innych instytucji prowadzą wykłady na szkoleniach organizowanych przez PCPR.

(dowód: akta kontroli str. 129 – 130)

1.4. Nadzór nad wykonywaniem zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

W okresie objętym kontrolą, w PCPR nie były przeprowadzane kontrole realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 131 – 133)

Po dniu 17 października 2011 r.¹¹ nie wpływały do PCPR sygnały o występowaniu przemocy w rodzinie. W analizowanym okresie, tj. w latach 2010 – 2012 (I półrocze), nie wpłynęły do

¹¹ tj. po dniu wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (dz. U. Nr 209, poz. 1245).

Centrum skargi dotyczące kontrolowanej działalności. (dowód: akta kontroli str. 91, 134 – 135)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na błędnej klasyfikacji wydatków dotyczących zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Niezgodnie z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowej klasyfikacji, wg którego wydatki na realizację zadań, o których mowa w ustawie przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie kwalifikuje się w rozdziale 85205, wydatki te błędnie zakwalifikowano w rozdziale 85218 – „Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie”.

Dotyczyło to następujących wydatków:

- 12400 zł (wydatki poniesione w latach 2010 – 2012 na usługę dotyczącą udzielania porad prawnych dla ofiar przemocy),
- 700 zł (wydatek poniesiony na organizację konferencji „Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”).

Ponadto wydatki na konsultacje psychologiczne świadczone m.in. w związku ze zjawiskiem przemocy w rodzinie, zakwalifikowane zostały tylko w rozdziale 85218, chociaż z wyjaśnień Dyrektora PCPR wynika, że można było te wydatki rozdzielić.

Uwagi dotyczące
kontrolowanej
działalności

NIK zwraca uwagę, że prawidłowe klasyfikowanie środków ma na celu m.in. powiązanie poszczególnych wydatków i dochodów z odpowiednimi zadaniami publicznymi. Ponadto, klasyfikacja budżetowa służy realizacji zasady jawności i przejrzystości finansów publicznych. Zgodnie z art. 34 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o finansach publicznych¹² zasada jawności gospodarowania środkami publicznymi polega m.in. na podawaniu informacji dotyczących zakresu zadań wykonywanych przez jednostkę sektora finansów publicznych oraz wysokości środków publicznych przekazywanych na ich realizację.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, pomimo stwierdzonej nieprawidłowości, działalność kontrolowanej jednostki w obszarze organizacji wykonywania zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym współpracy z innymi instytucjami.

2. Realizacja programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, programów profilaktycznych oraz programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

Opis stanu
faktycznego

2.1. Zgodnie z wymogiem art. 112 ust. 12 ustawy o pomocy społecznej¹³, Dyrektor Centrum przedstawiała Radzie Powiatu Limanowskiego potrzeby w zakresie pomocy społecznej. Potrzeby te były zgłaszane w corocznych sprawozdaniach Dyrektora PCPR z realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej. Zgłaszane w sprawozdaniach potrzeby nie miały związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 153 – 182)

W latach 2010 – 2012, sprawy związane z przemocą w rodzinie były omawiane na trzech posiedzeniach Komisji ds. Pomocy Społecznej oraz na trzech sesjach Rady Powiatu Limanowskiego. Pozytywnie ocenione przez Zarząd Powiatu sprawozdania z realizacji tych zadań, zawierające analizę lokalnej sytuacji społecznej w powiecie limanowskim, były prezentowane przez Dyrektora PCPR na sesjach Rady Powiatu Limanowskiego. W treści protokołów z posiedzeń Komisji ds. Pomocy Społecznej oraz z sesji Rady Powiatu nie stwierdzono pytań lub uwag w stosunku do prezentowanych sprawozdań.

(dowód: akta kontroli str. 136 – 182, 257 – 259)

¹² Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 ze zm.).

¹³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 175, poz. 1362 ze zm.).

2.2. Na podstawie art. 6 ust. 3 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, uchwałą nr XXVIII/270/09 z dnia 24 czerwca 2009 r., Rada Powiatu Limanowskiego przyjęła do realizacji Powiatowy Program przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2009 – 2014 (Program). Program nie został uaktualniony w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 183 – 199)

Dyrektor PCPR wyjaśniła, że w związku z faktem, iż powiat limanowski brał udział w Programie „Przeciw przemocy” opartym na wzajemnej współpracy różnych instytucji i tworzeniu w każdej z gmin koalicji ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zmiany w ustawie wprowadzające zespoły interdyscyplinarne przy ośrodkach pomocy społecznej spowodowały jedynie, że koalicje przekształciły się w zespoły interdyscyplinarne i zostały powołane w sposób formalny przez wójtów gmin i burmistrzów miast powiatu.

(dowód: akta kontroli str. 313 – 315)

W ww. Programie zostały określone następujące cele:

- Edukacja społeczna i promocja zachowań społecznych wolnych od przemocy - opracowanie ulotek i artykułów na temat zapobiegania oraz sposobów reagowania na przemoc w rodzinie; rozwijanie edukacji i poradnictwa rodzinnego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie; organizowanie spotkań mających na celu zwrócenie uwagi dzieci i młodzieży na problem przemocy.
- Współpraca instytucji na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie - realizacja szkoleń dla pracowników instytucji zaangażowanych w zapobieganie i zwalczanie przemocy w rodzinie; organizowanie konferencji mających na celu rozwój wiedzy oraz wymianę doświadczeń z zakresu rozpoznawania i zwalczania przemocy; budowanie systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie – koalicje w każdej gminie.
- Pomoc, wsparcie dla osób uwięzionych w przemoc w rodzinie - utworzenie specjalistycznej poradni wsparcia dla osób uwięzionych w przemoc, opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.
- Skuteczność udzielania pomocy rodzinom dotkniętym przemocą. Zwiększanie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie - realizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje poszczególnych służb, tworzenie materiałów instruktażowych, procedur postępowania wobec występowania przemocy w rodzinie.

Program został opracowany przez pracowników Centrum, które nie poniosło kosztów z tego tytułu. Diagnoza problemu przemocy w rodzinie na terenie powiatu limanowskiego została sporządzona na bazie danych uzyskanych z KPP w Limanowej, na podstawie stosowania procedury Niebieskie Karty.

W Programie zostały zidentyfikowane i wskazane najważniejsze problemy związane z przemocą w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 183 – 199)

Jak oświadczyła Dyrektor PCPR, proces identyfikacji oparty był na diagnozie środowiska pod kątem potrzeb i skali występowania przemocy w powiecie. Dane wykorzystywane do identyfikacji problemów pozyskiwane były również od liderów zespołów interdyscyplinarnych w ramach funkcjonujących koalicji.

(dowód: akta kontroli str. 313)

W Programie sformułowano zrozumiałe i adekwatne cele oraz zadania: wskazano realizatorów celów i zadań oraz sposoby i terminy ich realizacji. Nie określono kosztów planowanych zadań. Zapisano, że będzie on finansowany z budżetu Starostwa Powiatowego, PCPR, ośrodków pomocy społecznej, KPP oraz dotacji celowej na realizację zadania z zakresu administracji rządowej.

W Programie zawarto również założenia oraz cele Programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy przyjętego do realizacji w grudniu 2009 r.

(dowód: akta kontroli str. 183 – 199)

Zgodnie z nałożonym w Programie obowiązkiem monitorowania i oceny, PCPR raz w roku składało Radzie Powiatu Limanowskiego sprawozdania z jego realizacji.

Cele przyjęte w Programie – zgodne z celami Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie – były realizowane m.in. poprzez następujące działania:

- opracowanie i realizację Profilaktycznego Programu na lata 2012 – 2015 promującego prawidłowe metody wychowawcze w rodzinach zagrożonych przemocą;
- organizowanie spotkań mających na celu zwrócenie uwagi dzieci i młodzieży na problem przemocy:
 - 1) KPP w Limanowej przeprowadzała w szkołach gimnazjalnych i średnich spotkania z młodzieżą na temat przemocy, jej rozpoznawania i reagowania. Z nieletnimi zagrożonymi demoralizacją lub sprawcami czynów karalnych prowadzone były rozmowy profilaktyczne i inne działania zmierzające do zmian w ich zachowaniu, w tym motywowanie do korzystania z pomocy psychologów szkolnych;
 - 2) funkcjonariusze KPP w Limanowej w ramach realizacji Narodowego Planu na Rzecz Dzieci i Młodzieży prowadzili prelekcje, spotkania i pogadanki pod kątem przeciwdziałania przemocy rówieśniczej oraz upowszechniania norm i zasad prawnych; podejmowano działania w przypadku informacji o wszelkich przypadkach krzywdzenia dzieci przez rówieśników lub rodziców; upowszechniano wiedzę z zakresu metod i sposobów postępowania w przypadku krzywdzenia dzieci i młodzieży poprzez zaniebdywanie opiekuńcze lub przemoc w miejscach zamieszkania; wdrażano i stosowano procedurę współdziałania wszystkich podmiotów realizujących działania na rzecz pomocy dziecku krzywdzonemu, występowano z wnioskami o objęcie pomocą do innych instytucji i organizacji; prowadzono działania prewencyjne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży oraz rozpoznawania i przeciwdziałania zagrożeniom; przełamywano bariery niepewności lub strachu u dzieci i młodzieży w kontaktach z Policją poprzez realizowanie programu „Policjant przyjaciel dziecka” oraz Festynów z okazji Dnia Policji.
 - 3) prowadzono program profilaktyczny dla młodzieży „Agresja – rozwiązywanie konfliktów w grupach rówieśniczych” mający na celu uświadomienie odpowiedzialności nieletnich za czyny karalne lub demoralizację;
- budowanie systemów przeciwdziałania przemocy – koalicje w każdej gminie (we wszystkich gminach Powiatu Limanowskiego zorganizowane zostały zespoły interdyscyplinarne skupiające specjalistów, tj. pracownik socjalny, dzielnicowy, pedagog, pielęgniarka; zorganizowano bezpłatne poradnictwo prawne i psychologiczne; PCPR i Wydział Prewencji KPP w Limanowej organizowało spotkania w gminach i służyło wsparciem w opracowywaniu i realizacji planów pomocy rodzinom dotkniętym problemem przemocy; PCPR organizowało konferencje poświęcone przemocy w rodzinie oraz tematyce dziecka krzywdzonego, adresowane do pedagogów i psychologów szkolnych, pracowników socjalnych, kuratorów zawodowych i przedstawicieli zawodów medycznych.
- opracowanie i podejmowanie działań w celu realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc:
 - 1) przeprowadzano rozmowy motywujące sprawców przemocy (zgłoszonych przez KPP) do przystąpienia do „Programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy”;
 - 2) organizowano spotkania z przedstawicielami Prokuratury, Policji i SR w Limanowej, celem przedstawienia założeń programu i rozważenia możliwości nakładania na sprawców przemocy, sądowego nakazu udziału w programie;
 - 3) zwracano się z prośbą do SR i gminnych ośrodków pomocy społecznej z prośbą o kierowanie osób stosujących przemoc, które chciałyby rozpocząć terapię;
- wspieranie ofiar przemocy w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej oraz w przerwaniu cyklu przemocy (informowanie o możliwych działaniach związanych z wyjściem z przemocy; zapewnienie hostelu i pomocy w SOIK);

Na tablicy ogłoszeń PCPR został umieszczony wykaz placówek, które służą pomocą osobom dotkniętym przemocą oraz uzależnieniami. Umieszczono również plakat przedstawiający Sądecki Ośrodek Interwencji Kryzysowej (z którym Powiat Limanowski zawarł umowę na świadczenie bezpłatnej pomocy psychologicznej, socjalnej, prawnej i pedagogicznej oraz na udzielanie schronienia ofiarom przemocy domowej).

Policja realizowała zadania Programu poprzez m.in.:

- wdrażanie i stosowanie procedury NK,
- aktywny udział policjantów w ZI,
- prowadzenie szkoleń dla policjantów oraz działań profilaktyczno-edukacyjnych adresowanych do uczniów, ich rodziców i nauczycieli.

(dowód: akta kontroli str. 202 – 205, 209 – 211, 277)

2.3. Obowiązki powiatu wynikające z dyspozycji art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, PCPR wykonywał poprzez m.in.:

- organizowanie szkoleń, konferencji i seminariów związanych z zagadnieniami przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- zapewnienie bezpłatnego poradnictwa prawnego i psychologicznego dla ofiar przemocy oraz bezpłatnej pomocy psychologicznej, socjalnej, prawnej i pedagogicznej łącznie z udzielaniem schronienia ofiarom przemocy domowej.

(dowód: akta kontroli str. 87 – 89, 129 – 130, 229 – 232, 242 – 243)

29 marca 2012 r., Uchwałą nr XIII/149/12 Rady Powiatu Limanowskiego, przyjęto do realizacji „Profilaktyczny Program Powiatu Limanowskiego na lata 2012 – 2015 promujący prawidłowe metody wychowawcze w rodzinach zagrożonych przemocą”. Cele Programu to: propagowanie właściwych postaw rodzicielskich, edukacja rodziców w zakresie metod wychowawczych, udzielanie wskazówek, wsparcia i pomocy rodzicom w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych, szkolenie pracowników pomocy społecznej i innych instytucji pracujących z rodziną, współpraca instytucji na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie.

(dowód: akta kontroli str. 233 – 241)

Do 30 września 2012 r., w ramach realizacji ww. programu, m.in. wydano 60 ulotek na temat zapobiegania oraz sposobów reagowania na przemoc w rodzinie, udzielono 13 porad, przeprowadzono 184 spotkania z dziećmi i młodzieżą oraz 181 spotkań z rodzicami. W kwietniu 2012 r. PCPR zorganizowało konferencję pod hasłem „Trzeźwa rodzina gwarancją sukcesu wychowawczego” skierowaną do pedagogów i psychologów szkolnych, kuratorów zawodowych, pracowników socjalnych, pracowników ochotniczych hufców pracy, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych i pracowników służby zdrowia. W maju 2012 r., w Zespole Placówek Oświatowych w Podobinie, Centrum przeprowadziło spotkanie dla uczniów klas V i VI szkoły podstawowej oraz klas I i II gimnazjum na temat „Nie jesteś sam – jak monitorować sytuację osób z otoczenia szkolnego lub środowiskowego, które znalazły się w biedzie, chorobie, stanie sieroctwa społecznego lub eurosieroctwa”.

(dowód: akta kontroli str. 279 – 282)

Zgodnie z obowiązkiem wynikającym z art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w dniu 16 grudnia 2009 r., Uchwałą XXXIII/329/09 Rady Powiatu Limanowskiego przyjęto do realizacji „Program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy”. Zawartość merytoryczna tego Programu była zgodna z wytycznymi do tworzenia modelowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie”, stanowiących załącznik nr 2 do „Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”. Program uwzględniał oddziaływania psychologiczne, edukacyjne i socjologiczne zmniejszające stosowanie przemocy i wpływające na zwiększenie zdolności do samokontroli, takie m.in. jak: trening umiejętności prospołecznych, trening kontroli złości, trening wnioskowania moralnego.

(dowód: akta kontroli str. 215 – 232)

Program ten nie został uruchomiony. W celu rozpoczęcia jego realizacji podejmowano m.in. następujące działania:

- 29 grudnia 2009 r. odbyła się konferencja poświęcona omówieniu zasad realizacji Programu, w której udział wzięli: wicestarosta Powiatu Limanowskiego, wiceprezes SR

- w Limanowej, pracownicy ośrodków pomocy społecznej, kuratorzy sądowi i przedstawiciele KPP w Limanowej;
- 26 stycznia 2010 r. zorganizowane zostało spotkanie z przedstawicielami SR w Limanowej, Zespołu Kuratorów dla dorosłych, ośrodków pomocy społecznej i KPP w celu zaprezentowania programu oraz kierowania przez te służby ewentualnych uczestników;
 - 1 marca 2010 r. KPP w Limanowej przesłała do PCPR karty zgłoszenia 44 kandydatów do Programu, wytypowanych przez dzielnicowych w ramach procedury NK;
 - do ww. osób wysłane zostały pisma z prośbą o zgłoszenie się do PCPR (przeprowadzono rozmowy z 19 sprawcami, żadna z osób nie wyraziła zgody na uczestnictwo w programie);
 - 28 września 2011 r. Centrum zwróciło się do miejskich i gminnych ośrodków pomocy społecznej powiatu limanowskiego z prośbą o zgłaszanie osób stosujących przemoc, chętnych do udziału w Programie (w odpowiedzi, z trzech ośrodków: MOPS w Limanowej, GOPS w Mszanie Dolnej i Laskowej otrzymano informacje, że nie ma osób, które dobrowolnie wyrażałyby chęć udziału w takim programie);
 - w 2011 r. zwrócono się do 25 wytypowanych osób o wyrażenie zgody na udział w programie (zgłosiło się 5 sprawców, w tym jedna osoba podpisała deklarację przystąpienia do programu, a następnie wycofała zgodę);
 - dwukrotnie, 6 lutego 2012 r. oraz 8 sierpnia 2012 r. Centrum zwróciło się do KPP w Limanowej o podanie informacji o osobach skazanych z art. 207 kk oraz osób, wobec których wszczęto procedurę NK (KPP przesłała do PCPR taki wykaz 1 marca 2012 r.);
 - w tych samych terminach, Centrum zwróciło się do SR Wydział II Karny w Limanowej o podanie informacji o osobach, które zostały skazane za stosowanie przemocy, którym Sąd warunkowo zawiesił kary, zobowiązując je do udziału w Programie korekcyjno-edukacyjnym (SR przesłał informację, iż na wniosek kuratora sądowego taki obowiązek został nałożony na jedną osobę, postanowieniem z 31 grudnia 2010 r., natomiast od 2011 r. nie nałożono na żadnego ze sprawców takiego obowiązku). Centrum kilkakrotnie, ale bezskutecznie zwracało się do sprawcy, na którego nałożono ww. obowiązek, w celu jego udziału w programie;
 - dwukrotnie: 16 lutego 2012 r. oraz 3 września 2012 r. Centrum zwróciło się do Zespołu Kuratorów dla Dorosłych przy SR w Limanowej z prośbą o współpracę i zgłaszanie osób stosujących przemoc w rodzinie do udziału w programie (nie otrzymano odpowiedzi);
 - 26 września 2012 r. – na spotkaniu w SOIK, dotyczącym m.in. współpracy z jednostkami pomocy społecznej, w którym udział wzięli: Dyrektor PCPR w Limanowej oraz przedstawiciele OPS z powiatu limanowskiego i sądeckiego zwrócono się z prośbą o kierowanie takich osób z terenu powiatu limanowskiego do udziału w projekcie;
 - w 2012 r. wysłano pisma do 45 sprawców przemocy. Z Centrum skontaktowało się 15 sprawców. Żadna z tych osób nie wyraziła zgody na uczestniczenie w Programie.

(dowód: akta kontroli str. 283 – 312)

W działalności kontrolowanej jednostki, w zakresie realizacji Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, programów profilaktycznych oraz Programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc w rodzinie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w ww. obszarze .

3. Ochrona ofiar przemocy w rodzinie, w tym zapewnienie osobom dotkniętym przemocą miejsc w ośrodkach wsparcia lub interwencji kryzysowej

Opis stanu faktycznego

Na terenie powiatu limanowskiego nie funkcjonowały ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i ośrodki interwencji kryzysowej.

(dowód: akta kontroli str. 6 – 64)

PCPR wywiązało się z obowiązku nałożonego na powiat dyspozycją art. 6 ust. 3 pkt 3 – 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, poprzez m.in. zapewnienie schronienia osobom dotkniętym przemocą w Sądeckim Ośrodku Interwencji Kryzysowej. W zawieranych corocznie przez powiat limanowski umowach, SOIK zobowiązywał się do zapewnienia:

- pomocy w zakresie specjalistycznych usług psychologiczno-terapeutycznych, socjalnych i prawnych osobom z terenu powiatu limanowskiego,
- czasowego schronienia ofiarom przemocy w rodzinie (matki z dziećmi) – hostel.

Zadania te były wykonywane odpłatnie, w formie dotacji udzielanej przez Starostwo Powiatowe w Limanowej, w wysokości: 1 200 zł (za 2010 r.); 1 400 zł (za 2011 r.); 1 400 zł (za 2012 r.).

(dowód: akta kontroli str. 229 – 232, 242 – 256)

Z treści sprawozdań z realizacji umów, składanych przez SOIK do Starostwa Powiatowego w Limanowej wynika m.in., że:

- z porad psychologa, socjologa, pracownika socjalnego, referenta ds. profilaktyki (mających na celu uświadomienie problemu i motywowanie do podjęcia dalszych działań na rzecz rozwiązania zaistniałej sytuacji) skorzystało w 2011 r. 116 osób; w 2012 r. 122 osoby),
- w grupach wsparcia dla kobiet uczestniczyło w 2011 r. sześć osób (w 2012 r. również sześć osób),
- z poradnictwa prawnego w 2011 r. skorzystało 11 osób (w 2012 r. sześć osób),
- z hostelu dla ofiar przemocy w rodzinie skorzystała w 2012 r. jedna osoba dorosła i jedno dziecko.

(dowód: akta kontroli str. 244 – 256)

W „Programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”, do roku 2014, zaplanowano utworzenie poradni wsparcia dla osób dotkniętych przemocą.

(dowód: akta kontroli str. 183 – 199)

Przyczyną nieutworzenia dotychczas takiej poradni, jak wyjaśniła Dyrektor PCPR, były m.in. ograniczone środki finansowe. Ponadto powiat nie dysponuje odpowiednią bazą lokalową, która mogłaby być przeznaczona na realizację zadania. Dyrektor wyraziła opinię, że zarówno przy Centrum, jak i ośrodkach pomocy społecznej z terenu powiatu limanowskiego, w sposób wystarczający rozwinęło się wielodziałowe poradnictwo, w tym dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, stąd odstąpiono od realizacji tego przedsięwzięcia. PCPR wspólnie z Komisją ds. Pomocy Społecznej Rady Powiatu Limanowskiego będzie rozważało możliwości i potrzebę utworzenia ww. ośrodka w następnych latach obowiązywania Programu.

(dowód: akta kontroli str. 313 – 315)

Na terenie powiatu limanowskiego od 1 kwietnia 2012 r. nie funkcjonuje pogotowie rodzinne.

(dowód: akta kontroli str. 91)

W trakcie kontroli NIK, przeprowadzonej w KPP w Limanowej, Maria Szubryt – koordynator procedury „Niebieska Karta” wyraziła opinię, że problemem dla policji jest wyznaczenie miejsca do umieszczania dzieci odebranych rodzinie w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ponieważ „z uwagi na oszczędności finansowe nie ma na terenie powiatu podpisanej umowy w tym zakresie...”. Odnosząc się do braku takiej placówki, Dyrektor PCPR wyjaśniła, że wprowadzenie w życie z dniem 1 stycznia 2012 r. ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹⁴ nałożyło na powiat wiele nowych

¹⁴ Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887.

zadań i rozwiązań oraz znacznie podrożyło koszty utrzymania rodzin zastępczych, w tym pogotowia rodzinnego. W związku z koniecznością zawierania umów z rodziną zastępczą pełniącą funkcję pogotowia rodzinnego na okres minimum czterech lat, niezbędne było wprowadzenie stosownych zapisów do Wieloletniej Prognozy Finansowej Powiatu (uchwała Rady Powiatu Limanowskiego nr XVI/171/12 z dnia 29 sierpnia 2012 r.).
Zabezpieczenie środków na utrzymanie pogotowia rodzinnego zostało ujęte w projekcie budżetu PCPR na 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 313 – 323)

W działalności kontrolowanej jednostki, w zakresie ochrony ofiar przemocy w rodzinie, w tym zapewnienie osobom dotkniętym przemocą miejsc w ośrodkach wsparcia lub interwencji kryzysowej, nie stwierdzono nieprawidłowości

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w ww. obszarze.

IV. Wnioski

Wnioski
pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁵, wnosi o:

- 1) podejmowanie dalszych działań w celu uruchomienia Programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie;
- 2) prawidłowe klasyfikowanie środków w celu powiązania poszczególnych wydatków i dochodów z odpowiednimi zadaniami publicznymi.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Krakowie.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 14 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kraków, dnia 06 grudnia 2012 r.

Kontroler
Barbara Guga
Główny specjalista kp.

Podpisał Wicedyrektor Marcin Kopeć

¹⁵ Dz. U. z 2012 r., poz.82 ze zm.